

Küreselleşme kısılacında meslek ahlakı ve onur kurullarının işlevi

Öğr. Gör. Bülent KIRAN
Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Eczacılık İşletmeciliği ve Tarihi Anabilim
Dalı - İzmir Eczacı Odası Haysiyet Divanı
Başkanı
bulent.kiran@ege.edu.tr

1. Giriş:

Ülkemizde, eczaneler halkın en kolay ulaşabildiği sağlık birimi ve eczacılar meslek kuruluşları ile maddi ve manevi bağları en sıkı olan meslek grubudur. Ancak, son yıllarda küresel ekonominin etkisiyle Türkiye’de yaratılan hızlı neo-liberal dönüşüm politikaları, sağlık alanını da kuşatmış ve Türkiye ilaç tüketimi büyüklüğünde dünya’nın 13 ncü. pazarı haline gelmiştir.

Dünyanın ve en kârlı ve en büyük ilk 3 endüstrisi içinde yer alan küresel ilaç devleri ülkeler bazında oluşturdukları lobilerle tüm ilaç pazarına hâkim olma çabasıdadır. Bugün ülkemizde gelinen noktada özellikle, bu lobilerin yoğun faaliyetleri sonucu serbest eczanelerin ilaç kâr payları azaltılırken, SSK’nın ilaç fabrikasının ve eczanelerinin kapatılarak, SSK’lıların reçetelerinin de serbest eczanelerden temini yoluna gidilmesiyle eczanelerin işletme giderleri büyük oranda artmış ve serbest eczaneler, devletten tahsil edemedikleri alacakları sebebiyle giderek ağırlaşan bir var olma mücadelesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Öte yandan, tarih boyunca yaşanan

Oda Haysiyet Divanları (Onur Kurulları) ve Yüksek Haysiyet Divanı (Yüksek Onur Kurulu) meslektaşlar arasındaki rekabetin düzenlenmesi, meslektaşların devlet nezdinde haklarının korunması, vatandaşlar ile meslektaşlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların çözülmesi gibi görevleri yerine getirerek, meslek onurunun korunmasını ve eczacılık hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde halk sağlığına olan hizmetlerini sürdürebilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu Kurulların çalışmalarının etkin ve verimli hale getirilmesi halk sağlığı ve meslek saygınlığı adına oldukça önem taşımaktadır. Ancak, bu alana uzun yıllar hem meslek örgütlerinin, hem de akademisyenlerin yeterli ilgiyi gösteremedikleri gerek deontoloji tüzüğü ve eczacılık mevzuatındaki yetersizliklerden, gerekse bu alanlarda yapılan akademik çalışmaların yok denecek kadar az olmasından anlaşılabilir. Öte yandan, Onur Kurullarının çalışma süreçlerinde yaşadıkları en önemli sıkıntılardan biri Türk Eczacıları Birliği’nin Soruşturma ve Yargılama Yönetmeliği’nin bulunmamasıdır.

her ekonomik açmazda olduğu gibi toplumlarda ilk göze çarpan ahlaki yozlaşma olmaktadır.

Bunun meslek ahlakındaki yansıması ise mesleki deontoloji ihlalleri ve meslek etiğinde ortaya çıkan yozlaşma, erezyon olmaktadır.

Mesleki etik bozulmalar toplumun genelinde görülen bozulmalarla birlikte başlayıp sonuçları ise genel ahlaki bozulmalardan daha sonra ancak daha ağır bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Çoğunlukla kendi meslek mensupları arasındaki rekabet nedeniyle ortaya çıkan deontolojik ihlallerden ancak samsasyonel olanları kamuoyuna yansımakta ve dikkat çekmektedir. Ayrıca, meslek mensupları arasında cereyan eden çok sayıda deontolojik ihlal ve etik sorunlardan ancak küçük bir kısmı meslek odası yönetim ve onur kurullarına (Haysiyet Divanları) intikal etmektedir.

Buz dağının altında kalan ana sorunlar giderek meslek ahlakında erozyona yol açarken, zamanla mesleğin toplumsal rollerini yerine getirmede güçlükler, hizmet kalitesinde azalma meydana

gelmektedir. Tüm bu deontolojik ihlallerden sonuçları ancak samsasyonel boyutta olanları kamuoyuna yansırken, meslek toplumsal saygınlığı yitirmekte ve devlet ile olan ilişkilerinde ise meslek birliğinin yaptırım gücü, saygınlığıyla birlikte zayıfladığından, meslek haklarını savunma noktasında yetersizlikler ve hak kayıpları ortaya çıkmaktadır.

Eczacılık mesleğinin deontolojik kuralları, tarihsel süreç içinde eczacılık mesleğinin uygulamaları sırasında ortaya çıkan değer sorunlarının tartışılıp belli kurallara bağlanması sonucu oluşmuştur. Zaman ilerledikçe değişen koşullar yeni değer sorunlarını ortaya çıkartmaktadır. Bu bağlamda eczacılık etiği meslek uygulamaları sırasında ortaya çıkan yeni değer sorunlarını tartışılarak, çözüm yolları üretmekle görevli bilim alanıdır.

Ülkemizdeki eczacılık mevzuatına bakıldığında ise, eczacılık mesleğinin yürütülmesine dayanak teşkil eden 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanunun, 18.12.1953 tarihinde çıkartılmış olduğu görülmektedir. Öte yandan,

eczacıların 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanununun 1.maddesine gereğince deontoloji bakımından uymak zorunda oldukları ilke ve kuralların gösterildiği ve 6643 sayılı kanununun 39.maddesinin (g) bendine dayanılarak çıkartılan "Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü"nin Resmi Gazete'de yayım tarihi 27.07.1968 olduğu anlaşılmaktadır. Yani, meslek örgütlerimiz kırk yıl önce yayımlanmış olan bir tüzük ile bugünün ihtiyaçlarına cevap aranmaya çalışmaktadır.

Öte yandan, ülkemizde ilaç-eczacılık sektöründe 2004 yılından bu yana yaşanan hızlı neo-liberal değişim beraberinde yeni etik sorunları da gündeme getirmektedir.

2005 yılında, küresel ilaç sermayesinin güdümünde, SSK'luların ilaç alımlarının serbest ilaç pazarından karşılanmaya başlanmasıyla birlikte %10'luk kar oranıyla çalışan dağıtım kanalındaki sermaye gözünü serbest eczanelerin kar hadlerine dikmiş, oradan da pay alma çabası içinde etkin lobcilik faaliyetleriyle sürekli yeni yasal düzenlemeler yapılmasına çalışmaktadır.

Nihai hedefi, üretimden sonra dağıtım kanallarının da tümünü zincir eczaneler kurarak ele geçirmek olan çokuluslu sermaye ve onların ulusal işbirlikçileri, özellikle Büyükşehirlerde şimdiden, yüksek oranda borçlandırarak ele geçirdikleri yüksek ciro lu eczaneleri etik dışı yöntemlerle çalıştırmakta ve civarlarındaki diğer eczaneleri de sisteme ayak uydurmaya ya da kendilerine teslim olmaya zorlamaktadırlar.

2.Küreselleşmenin getirdiği deontolojik ihlaller ve etik dışı davranışlar:

1.Muvazaalı olarak işlettikleri eczanelerin satışlarını artırabilmek için yataklı tedavi kurumları içinde elamanları aracılığıyla eczanelerine hasta yönlendirmek,

2.Yataklı tedavi kurumlarında yatan hastalara ait reçeteleri ve sağlık karnelerini toplamak,

3.Sağlık kuruluşu içine tanıtım elemanlarını göndererek istedikleri ilaçları, etik dışı çalışmayı kabul ettirebildikleri hekimlere yüklü miktarda yazdırmak ve bu reçeteleri aracı kıldıkları hekim, hemşire, hasta bakıcılarla kendi eczanelerine yönlendirmek,

4.Kendi eczanelerine yönlendirdikleri hastalardan ilaç katılım payı olan yüzdeleri almamak, çanta, kolonya, mendil vb. hediyeler vererek müşteri olarak gördükleri hastaların kendi gruplarına

ait eczanelerden sürekli alışveriş yapmalarını sağlamak,

5.Sağlık kuruluşu çevresindeki rakip olarak gördükleri eczaneleri rekabet ortamına çekerek onlarında etik dışı benzeri davranışlara sürüklemek ve sonrasında bu eczanelerin yaptıkları etik dışı davranışlarla ilgili olarak Sağlık Müdürlüğüne, Eczacı Odalarına şikâyet ederek, rakip eczanelerin Sosyal Güvenlik Kurumu ile (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı ve Katma Bütçeli kurumlar) olan sözleşmelerinin fesh edilmesini sağlamak,

6.Sosyal güvenlik kurumlarıyla olan sözleşmeleri fesh edilen ve borçlarını ödeyemez hale gelen, ödeme zorluğuna giren eczaneleri kendi gruplarına katılmaya zorlamak veya bu eczaneleri, devir yoluyla satın almaya çalışmak ve muvazaalı bir şekilde işletmek veya bu eczanenin başka bir bölgeye nakline neden olarak, kendi eczanesinin pastadaki payını büyütme,

7.Gruba ait zincir eczanelerinin sözleşmelerinin fesh edilmesi durumunda, aynı eczaneden reçete kabulüne devam ederek, reçeteleri gruba ait başka bir eczanenin şifresiyle bilgisayar ortamında provizyon sistemine girmek ve kendi gruplarına bağlı diğer zincir eczaneler vasıtasıyla reçeteleri sosyal güvenlik kurumlarına fatura etmek,

8.Eczanelerin web sayfaları üzerinden internet ortamında sipariş alarak, ilaçları ev ve/veya iş yeri adreslerine teslim etmek veya kargoyla göndermek,

9.Bankaların ödeme noktası olarak çalışmak,

10.Eczane karlılığını artırmak için sürekli müşteri portföyü oluşturmak ve sahibine indirim yapan müşteri kartları dağıtmak,

11.Hastalara kan şekeri ölçümü, gebelik testi vb gibi testlerin ücretsiz yapıldığını duyurmak,

12.Hizmet adı altında, hastaların cep telefonlarına sms mesajları göndererek hastayı ilaç yazdırmaya ve sonrasında ilaçları kendi eczanelerinden almaya davet etmek vb uygulamalara sıklıkla rastlanılmaktadır.

Yukarıda sayılan fiillerin pek çoğunun özünde, çok uluslu büyük sermayenin doymak bilmez bir iştahla dağıtım kanallarına tümünden hâkim olma çabası sonucu mesleği salt para kazanma aracı olarak gören meslektaşların onlarla yaptıkları gizli ortaklık antlaşmaları yatmaktadır.

Sosyal güvenlik kurumlarıyla sözleşmeleri fesh edilen eczanelerden bazılarınin hasta reçetelerini kabule devam ettikleri ve bu reçeteleri başka bir eczanenin şifresiyle provizyon sistemine girerek onay verilen reçeteleri daha sonra ortak çalıştıkları eczaneler üzerinden kuruma fatura ettikleri bilinmektedir. Böylece, çağımızın suç literatürüne girmiş olan sanal ortamda yapılan yasa dışı işlemler, eczacılığın mesleki uygulamalarına da artık provizyon sistemi, ilaç siparişi alma ve göndermeyle girmiş bulunmaktadır. Sağlık hizmeti veren eczanelerin meslekle hiç ilgisi bulunmayan bir tür tahsilâtçılık olan banka ödeme noktası olarak çalışılması da etik dışı bir uygulama olarak görülmektedir. Ancak, deontoloji tüzüğünde bu tür konulara ait açık hükümler bulunmaması, meslek odalarında görev yapan yöneticilerin ve haysiyet divanı üyelerinin karar süreçlerini zorlaştırmaktadır.

3.Deontolojik ihlallerin değerlendirilme sürecindeki güçlükler :

Deontolojik ihlallerin değerlendirildiği Oda Haysiyet Divanları, 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanununun 23. maddesine göre seçimle işbaşına gelir ve 6643 sayılı kanunun 30 maddesine göre Eczacı Odası Yönetim Kurulları tarafından kendilerine gönderilen dosyaları inceleyerek eczacıların meslek adap ve haysiyetine aykırı bulunan fiil ve hareketlerinin mahiyetine göre

- Yazılı ihtar
- Fiilin işlendiği tarihteki oda yıllık aidatının 4(dört) katından 15(onbeş) katına kadar para cezası veya
- 3(üç) günden 180(yükseksen) güne kadar sanat icrasından men
- Bir bölgede üç defa sanat icrasından men cezası almış olanları o bölgede çalışmaktan men cezası ile tecziye edebilirler.

Haysiyet Divanları bu cezaların verilmesinde suç fiillerinin ağırlığına göre sıra gözetmeksizin takdir haklarını kullanabilmektedirler.

Oda Haysiyet Divanları(Onur Kurulları) ve Yüksek Haysiyet Divanı (Yüksek Onur Kurulu) meslektaşlar arasındaki rekabetin düzenlenmesi, meslektaşların devlet nezrinde haklarının korunması(sözleşmeleri sosyal güvenlik kurumları tarafından haksız fesh edilenler de olduğu gibi), vatandaşlar ile meslektaşlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların çözülmesi gibi görevleri yerine getirerek, meslek onurunun

korunmasını ve eczacılık hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde halk sağlığına olan hizmetlerini sürdürebilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

Bu nedenle, Oda Haysiyet Divanları(Onur Kurulları) ve Yüksek Haysiyet Divanı (Yüksek Onur Kurulu) çalışmalarının etkin ve verimli hale getirilmesi oldukça önem taşımaktadır. Ancak, bu alanın uzun yıllar hem meslek örgütlerince, hem de akademisyenler tarafından yeterli ilgiyi görmediği ,gerek bu alana ait mevcut mevzuatın yetersizliğinden,gerekse bu alanda yapılan akademik çalışmaların yok deneye kadar az olmasından anlaşılabilir mektadır.

Onur Kurullarının deontolojik ihlalleri değerlendirme sürecinde yaşadıkları en önemli sıkıntılardan biri Türk Eczacıları Birliği'nin Soruşturma ve Yargılama Yönetmeliği'nin bulunmayışıdır. Bu sebeple, aynı suç fiiline farklı eczacı odalarının onur kurulları tarafından farklı cezalar öngörülebilmekte ve/veya oda onur kurulları ile Yüksek Onur Kurulu arasında görüş farklılıkları oluşabilmektedir.

4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER:

1-Türkiye'de eczacılık mesleğinde son yıllarda yoğun olarak yaşanan etik sorunların temelinde, küresel bazdaki çok uluslu ilaç tekellerinin ve dağıtım kanallarında onlarla birlikte çalışan yerel işbirlikçilerin, eczanelerin karlarına ortak olmak adına sisteme yaptıkları olumsuz müdahalelerden kaynaklanmaktadır.

2-Tek hedefleri daha çok kar etmek olan muvazaalı eczanelerin daha çok satış için her yolu denedikleri bilinmektedir. eczacılık mesleğinin saygınlığına verdiği zararlar her geçen gün artan muvazaalı eczanelerin bir kez açıldıktan sonra kapatılabilmeleri de oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle, Türk Eczacıları Birliği, Eczacı Odaları, Ecza Kooperatifleri tüm imkânlarını kullanarak yeni düzenlenmekte olan 6197 sayılı yasada eczane açılışlarında TEB'in ve bağlı Eczacı Odalarının yetkilerini artıracak düzenlemeler yapılmasını sağlamalıdır. Ayrıca, yılların kanayan yarası muvazaa olaylarını bitirecek başka bir yöntem olarak ta, eczacılar arasında ecza kooperatiflerinde olduğu gibi ekonomik güçlerin birleştirilerek yeni eczaneler açılmasına ama zincir eczanelerin de oluşumuna olanak vermeyecek bir serbest eczane modelinin eczacılık meslek

örgütleri içinde tartışılarak yaşama geçirilmesine ihtiyaç vardır.

3-Eczacılık mesleğinin saygınlığı için günün her saatinde eczanede bir eczacı bulunmasını sağlayacak yeni bir model geliştirilmeli ve gerekli yasal düzenlemenin yapılması sağlanmalıdır.

4-Öte yandan, günümüz ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalan 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanun ile Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü'nde gereken düzenlemeler mutlaka yapılmalı yönetim kurulları, onur ve yüksek onur kurullarının daha sağlıklı çalışmalarına olanak yaratılmalıdır. Ayrıca, mesleki etik yozlaşmaya yol açan sebepleri ortadan kaldıracak önlemlerin yeni yasal düzenlemeler içinde yer alması sağlanmalı, bu konuda hazırlıklar yapılmalıdır.

5- Oda Haysiyet Divanları(Onur Kurulları) ve Yüksek Haysiyet Divanı (Yüksek Onur Kurulu) çalışmalarının etkin ve verimli hale getirilebilmesi ve deontolojik ihlallerin değerlendirme sürecinde yaşanan sorunları en aza indirebilmek için Türk Eczacıları Birliği'nin Soruşturma ve Yargılama Yönetmeliği çıkarılmalıdır. Yönetmelikte soruşturmacı görevlendirilmesine, Yüksek Haysiyet Divanı toplantılarına Hukuk Müşavirlerinin de katılmasına olanak tanıyacak düzenlemelere yer verilerek karar anlarında olayların hukuki boyutlarının da sağlıklı değerlendirilebilmesine olanak sağlanmalıdır.

6-Türk Eczacıları Birliği Onur Kurullarının işlevinin artırılmasına yönelik olarak eczacılık uygulamalarındaki güncel deontolojik ve etik sorunları belirlemek, Eczacı Odası Onur Kurullarının sorunları tartışmak ve Türk Eczacıları Birliği Yüksek Onur Kurulu ile yerel Oda Onur Kurulları arasındaki işbirliği ve dayanışmayı artırmak amacıyla genel katılımlı bir toplantı düzenlenmelidir.

7-TEB bünyesinde Oda Onur Kurullarının temsilcilerinin de katılımının sağlandığı içinde TEB Hukuk Müşavirliğinin de bulunduğu bir çalışma grubu oluşturulmalı, bu grup tarafından hazırlanacak Yönetmelik Taslağı önce TEB Genel Kurulunda görüşülmeli ve Başbakanlık Kararlar ve Kararnameler Genel Müdürlüğü'nden geçirilerek disiplin yönetmeliği haline getirilmelidir. Disiplin Yönetmeliğinde hangi fiillere hangi disiplin cezalarının uygulanacağı açıkça belirtilmelidir.

8-Bu yönetmelik çıkarılıncaya kadar geçecek süreçte hazırlanmış olan metnin Türk Eczacıları Birliği'nin Soruşturma ve Yargılama Yönergesi olarak uygulanması sağlanmalıdır.

9-Türk Eczacıları Birliği Yüksek Onur Kurulu Kararlarıyla, Bölge Eczacı Odaları Onur Kurulu kararlarının TEB ve Oda Bültenlerinde yayınlanarak meslektaşlara hangi deontolojik ihlalle karşı hangi cezaların verildiği duyurulmalı ancak kararlar genel medyaya yansıtılmamalıdır. Ayrıca, TEB ve oda yayınlarında meslek deontolojisi ve etiğine ait yayımlara daha fazla yer verilmelidir.

10-Eczacılık eğitimi yeniden yapılandırılarak, ülkemizin gerçek ihtiyaçlarına uygun sayıda mezun vermesi ve mezunların eczane eczacılığı dışındaki hastane eczacılığı, sanayi eczacılığı, kamu eczacılığı, araştırma ve endüstri eczacılığı alanlarında daha yoğun istihdamına olanak sağlayacak akademik ve idari düzenlemelerin yapılması zorunludur. Özellikle hastane eczacılığında, hastane yatak sayısı ve reçete sayısı kriterlerine göre eczacı istihdam zorunluluğunu getirecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

11- Eczacılık Etiği, Eczacılık Fakülteleri ders programı içinde Eczacılık Tarihi ve Deontolojisi ve Eczacılık Mevzuatı gibi derslerin içinde öğretilmeye ve tartışılmaya çalışılmaktadır. Gerek Eczacılık Mevzuatı ve gerekse Eczacılık Tarihi dersleri fakültelerimizde çoğunlukla ancak haftada 1'er saat işlenmekte ve meslek etiği konularına yetirince zaman kalmamaktadır. Bu nedenle Eczacılık Etiğinin ayrı bir ders olarak okutulması veya Deontoloji ve Mevzuat derslerinin saatlerinin artırılması gereklidir.

12- Türk Eczacıları Birliği Akademisi, mesleki uygulamalara direkt olarak katkı sağlayacak Eczacılık Deontolojisi ve Etiği ile Eczacılık Mevzuatı konularında yapılacak akademik tezleri, projeleri ve araştırma çalışmalarını öncelikli olarak teşvik etmeli ve desteklenmeli, sonuçlarının yayım haline getirilerek meslek camiasıyla paylaşılmasını sağlamalıdır.

Meslek onurunun korunabilmesinde, eczacılık hizmetlerinin sağlıktaki giderek ticarileşen ilişkiler ağının basit bir parçası olmadığına, buna karşın halk sağlığının en temel taşlarından biri olduğunun başta meslektaşlar tarafından kabulü ile başladığı unutulmaması gereken en önemli ilkelerden biridir.